

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.02.121>
УДК [338.24:332.145/156]:[711.51:911.372.32]

Мар'яна МЕЛЬНИК, д-р екон. наук, проф.,
завідувач відділу просторового розвитку
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього Національної академії наук України», Львів, Україна
ID orcid.org/0000-0001-8869-8666

Іван ЗАЛУЦЬКИЙ, канд. екон. наук, доц.,
провідний науковий співробітник відділу просторового розвитку
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього Національної академії наук України», Львів, Україна,
ID orcid.org/0000-0002-3652-1145

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГЛОМЕРАЦІЙ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Ключові слова: агломерації,
інституалізація агломерацій,
функціонування агломера-
цій, реформа децентралізації.

Досліджено проблему виокремлення підходів до формування інституційного забезпечення розвитку агломерацій в умовах реформи децентралізації. Встановлено, що в Україні врегулювання легітимациї та функціонування агломерацій, формування системи їх розвитку та моніторингу як реальних об'єктів регіонального розвитку є перманентною проблемою регіональної політики держави. Висвітлено інституційні особливості та проблемні аспекти легітимациї Львівської агломерації, а також реальний стан легітимациї агломераційного простору територіальними громадами в умовах реформи децентралізації. Доведено, що платформою сучасної інституалізації та функціонування агломерацій в Україні має бути приведення у відповідність до конституційних норм актів законодавства щодо реалізації спільних інтересів територіальних громад за участі районних та обласних рад. Запропоновано диверсифіковані варіанти легітимациї статусу агломерацій, їх інституалізації на законодавчому рівні в рамках одноразової корекції адміністративно-територіального устрою.

Вступ. Загальносвітовими тенденціями просторового розвитку на початку ХХІ ст. є концентрація населення та економіки у провідних формах розселення, серед яких визначальну роль відіграють агломерації, що є основою економічної могутності більшості сучасних держав. Світовий досвід інституційного забезпечення та стратегічного управління агломераціями демонструє багатоманітність взаємодії органів влади, бізнесу та громадянського суспільства. В Україні формування та розвиток агломерацій відбувається без належного правового регулювання, що ускладнює функціонування агломерацій як реальних об'єктів регіонального розвитку та є перманентною проблемою регіональної політики держави.

Цитування: Мельник М., Залуцький І. Забезпечення інституалізації функціонування агломерацій в умовах реформи децентралізації. *Економіка та право*. 2025. № 2. С. 121—136. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.02.121>

Аналіз останніх досліджень. Проблематика формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади, співробітництва територіальних громад і створюваних ними органів висвітлена у працях О.В. Батанова, А.М. Колодія, В.В. Кравченка, В.С. Куйбіди, П.М. Любченка, Н.В. Мішиної, М.П. Орзіха, М.В. Пітцика, М.О. Пухтинського, О.В. Тарасевич, В.А. Устименка та ін.

У вітчизняній економічній науці дослідженню проблем просторового розвитку нашої держави в контексті визначення місця агломераційних процесів та активізації їх впливу на нарощування потенціалу регіонального розвитку присвячені публікації таких науковців, як-от М.Ф. Аверкіна, С.В. Богачов, І.І. Бодрова, В.В. Бойко, В.В. Борщевський, О.Л. Дронова, П.В. Жук, Т.Є. Зінченко, В.С. Кравців, А.Т. Назарко, Г.В. Олексюк, В.М. Осипов, М.І. Мельник, Н.М. Попадинець, З.О. Сірик, А.В. Степаненко, Т.В. Шешенко, І.З. Сторонянська, В.А. Устименко, Н.В. Чувікіна, С.Л. Шульц та ін.

О.Л. Дронова та Я.С. Лис вказують, що, на відміну від багатьох розвинених країн світу, міські агломерації в Україні не мають правового статусу й не виділяються офіційною статистикою, а залишаються лише в полі дослідження економічної географії, регіональної економіки та містобудування. Тому актуальним є питання узгодження підходів щодо територіальної делімітації міських агломерацій і відведення їм відповідного місця у правовому полі для підвищення ефективності комплексного регіонального управління [1, с. 48].

І.І. Бодрова акцентує увагу на визначенні підходів до законодавчого врегулювання правового статусу міських агломерацій в Україні та створеної у їх межах системно-структурної організації місцевого самоврядування [2, с. 48].

В.В. Борщевський, Р.М. Дацків та Я.О. Стецько констатують доволі цікавий економічний феномен: фактична наявність українських агломерацій як об'єктивних просторових і господарських утворень практично спростовувалася чинними інституційно-правовими нормами, юридично заперечуючи саму наявність їх та обмежуючи можливість розвитку, що значно знижує рівень організаційної спроможності агломерацій та обмежує потенціал їхнього розвитку на повоєнному етапі [3, с. 55].

О.І. Іжак наголошує, що в Україні без оптимізації соціально-економічних процесів у вели-

ких містах і міських агломераціях просте зростання чисельності міського населення не супроводжуватиметься достатнім рівнем прискорення соціально-економічного розвитку; розроблення довгострокової державної політики щодо розвитку міських агломерацій проблематичне через відсутність необхідних досліджень у сфері соціально-економічного розвитку [4, с. 3].

За останні роки науковці ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» підготували комплекс пропозицій щодо вдосконалення економіко-правового забезпечення процесу міського управління та господарювання в умовах децентралізації, а також вирішення проблем розвитку великих міст і агломерацій.

Окрему увагу в дослідженнях фахівці Інституту приділили проблематиці розвитку міських агломерацій. У межах загальної наукової концепції Інституту було започатковано дослідження економіко-правових аспектів формування та функціонування міських агломерацій в Україні. У рамках цього напрямку В.А. Устименко й О.В. Тарасевич розглядають проблеми правового забезпечення розвитку великих міст та агломерацій, зокрема правові засади функціонування міських агломерацій, територіальну громаду як базову одиницю їх функціонування, а також комунальну власність як основу господарювання великих міст та агломерацій. Вагомий внесок у дослідження актуальних питань, що стосуються агломераційного типу урбанізації, зробили науковці Інституту [5–7].

Проте учені ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України» стверджують, що на сьогодні існує нагальна потреба у подальшій розробці правового регулювання функціонування агломерацій, яке дозволить ефективно використовувати потенціал агломерацій для соціально-економічного розвитку, що особливо актуально у контексті майбутньої повоєнної відбудови країни [8, с. 15].

Тому питання формування підходів щодо забезпечення законодавчої регламентації інституційного впливу на розвиток агломераційних процесів, розв'язання проблем управління агломераціями в умовах реалізації реформи децентралізації, усуваючи ризики збільшення диспропорцій соціально-економічного розвитку в межах агломерацій та на рівні регіонів, потребують детальнішого наукового розгляду.

Мета статті — виокремити підходи до формування інституційного забезпечення розвитку агломерацій в умовах реформи децентралізації.

Результати дослідження. У Директиві Ради ЄС від 21.05.2008 № 2008/50/ЄС «Про якість атмосферного повітря та заходи з його очищення» у п. 17 ст. 2 зазначено: «Агломерація означає велике місто з передмістями із населенням більше 250 000 осіб або, якщо населення становить 250 000 чи менше, із встановленою державою-членом густотою населення на квадратний кілометр» [9].

В Україні перманентність проблеми управління агломераціями є такою ж незаперечною, як і багатий індивідуальний досвід європейських країн щодо інституційної легалізації агломерацій та врегулювання їхнього успішного функціонування.

Так, у Франції створюють нові міські агломерації, де невеликі міста (з населенням до 60—100 тис. осіб) консолідують свої зусилля і розробляють спільний план для формування регіону інтенсивного розвитку, визначаючи точки зростання на основі системи розселення, виробництва та переробки продукції, конкурентних переваг. У Франції та Італії особливий статус міських агломерацій навіть установлений законом.

Світова практика демонструє низку форм управління агломераціями. Серед них є жорсткі (наприклад, адміністративне об'єднання територій агломерацій у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці та управління ними через її владні органи) та м'які (координація спільних дій громад, що утворюють агломерацію) [10, с. 38].

Приклади управління розвитком міських агломерацій за кордоном свідчать, що базою успіху стало формування так званого агломераційного мислення, яке передбачає погляд на територію агломерації як на єдиний об'єкт, а не суму частин і на розвиток агломерації загалом; а також узгодження всіх інтересів місцевої влади в особі органів самоврядування, бізнесу, жителів [11, с. 98].

Заслугує окремої уваги широкий спектр форм регіональної співпраці муніципалітетів у міських регіонах Німеччини:

- неофіційна співпраця: Великий Бонн;
- організації на основі приватного права: регіон Бремен, регіон Кіль, деякі столичні райони;
- публічні спеціалізовані асоціації для окремих завдань: просторове планування, зони відпочинку, місцевий транспорт;

- регіональні багатофункціональні асоціації з кількома завданнями: Ганновер до реформи 2001 р., регіон Штутгарт (схожий на Ганновер до реформи 2001 р.), регіон Рур, регіон Франкфурт-Рейн-Майн;

- офіційна співпраця як міські регіони на рівні округів: Саарбрюккен (з 1974 р.), Ганновер (з 2001 р.), Аахен (з 2009 р.).

Зокрема, прикметною є послідовність поетапної трансформації моделі управління агломерації м. Ганновер:

- 1963 р. — створено Асоціацію Великого Ганновера (регіональне планування та розвиток), регіональна асамблея;

- 1970 р. — створено Асоціацію Транспорту Великого Ганновера («єдиний квиток»);

- 1974 р. — об'єднання муніципалітетів у зоні Великого Ганновера: м. Ганновер та один прилеглий район (з 20 муніципалітетами);

- 1992 р. — покращений правовий статус Асоціації Великого Ганновера; чотири обов'язки: регіональне планування, громадський транспорт, рекреаційні зони, економічний розвиток;

- 1994 р. — Популярний Зоологічний сад стає компанією під контролем Асоціації Великого Ганновера («розподіл витрат»);

- 1996 р. — «Синя книга» (пропозиція щодо створення «Регіону Ганновер»);

- 1998 р. — досягнуто регіонального консенсусу щодо створення регіону: рішення політичних партій, рішення всіх місцевих рад та районної ради, рішення Асамблеї Великого Ганновера;

- 2001 р. — ухвалено Закон про Регіон Ганновер у парламенті Нижньої Саксонії; створено «Регіон Ганновер» унаслідок 33 років регіональної співпраці в Асоціації Великого Ганновера.

Отже, на сьогодні Регіон Ганновер — це друга за величиною агломерація на півночі Німеччини (площа — 2300 км², населення — приблизно 1,2 млн). Це моноцентричний регіон з перетином найважливіших залізничних та автомобільних сполучень, у центрі якого місто Ганновер (столиця Нижньої Саксонії, 535 тис. жителів) та 20 інших муніципалітетів навколо [12].

Тобто європейська практика поетапного вибудовування та реалізації узгодженої політики адміністративно-територіальних утворень у рамках агломерації забезпечує отримання агломераційного ефекту як збільшення сукупного потенціалу всіх адміністративно-територіальних утворень, розташованих у межах агломерації.

В Україні відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки (далі ДСРР 2027), оновленої урядом 13.08.2024 [13], подальші заходи щодо реалізації державної регіональної політики спрямовуватимуться на підтримку й ефективне використання потенціалу територій з особливими умовами для розвитку, поширення позитивного впливу регіональних полюсів зростання (міських агломерацій, міст) і територій сталого розвитку, відновлення інфраструктури, економічної активності, публічних послуг та балансу екосистем, створення безпечових умов для повернення в регіони внутрішньо переміщених осіб, що сприятиме зменшенню диспропорцій у розвитку територіальних громад та якості життя людини. Важливо, що заходи державної регіональної політики формуватимуться на основі набутого досвіду, зібраних даних, висновків, рекомендацій, результатів аналізування й оцінювання для забезпечення й підтримки високих стандартів управління та реалізації державної регіональної політики. У межах стратегічної цілі «Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, кліматичному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах» та оперативної цілі «Забезпечення інтегрованого розвитку територій з урахуванням інтересів майбутніх поколінь» першочерговим завданням за напрямом «Стимулювання розвитку територій» визначено **створення законодавчої основи функціонування та розвитку агломерацій**, забезпечення збалансованого просторового розвитку територій, що входять до їх складу.

Необхідно зауважити, що в попередній редакції ДСРР 2027 [14] у рамках реалізації Стратегічної цілі «Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах» агломерації та міста було визначено потужними центрами економічного зростання та розвитку; термін «агломерації» трактовано як територіальні скупчення населених пунктів (насамперед міст), що формують цілісні суспільно-територіальні утворення з чисельністю населення понад 500 тис. осіб. Водночас констатовано, що агломерації є територіями концентрації населення, капіталу та бізнесу і мають інтенсивні господарські, трудові, культурно-побутові зв'язки з навколишніми територіями, характеризуються високим рівнем розвитку інфраструктури, економіки, надання послуг населенню.

Характерним є безуспішне впровадження в Україні європейської системи статистичної звітності на регіональному рівні у форматі *NUTS* (*NUTS2* — регіон, *NUTS3* — група районів (суб-регіон) та міська агломерація), що було намічено ще у версії ДСРР 2014 саме з позиції децентралізації влади, реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою.

Варто також звернути увагу на мізерний вплив проведеної в Україні реформи децентралізації на розв'язання проблем управління агломераціями через об'єднання громад навколо обласних центрів.

П.В. Жук і З.О. Сірик справедливо стверджують, що під час реформи децентралізації можливості набуття агломераціями правосуб'єктності були реалізовані незначною мірою. Жоден обласний центр не зміг об'єднати в одній адміністративно-територіальній одиниці весь свій агломераційний простір, що розглядався як території прилеглих до меж міста адміністративно-територіальних одиниць. Сім міст (Запоріжжя, Київ, Миколаїв, Одеса, Ужгород, Харків, Чернігів) лишилися у своїх межах, не залучили до об'єднання жодної з прилеглих громад і їхніх населених пунктів. Зокрема, у Карпатському регіоні, за експертною оцінкою цих науковців, відсоток потенційного простору агломерацій, на який поширюється юрисдикція органів управління центрів громад, становить:

- м. Івано-Франківськ — 65 % (не охоплені населені пункти Угринівської, Загвіздянської громад, які безпосередньо межують з територією міста, а також пов'язаної з ним агломераційними зв'язками Ямницької громади);
- м. Львів — 25 % (не охоплені населені пункти Зимноводівської, Сокільницької, Солонківської, Давидівської, Підберізцівської, Мурованської громад, які безпосередньо межують з територією міста);
- м. Чернівці — до 5 % (до громади увійшли тільки два приміські села);
- м. Ужгород — 0 % [10, с. 35—36].

Утім, вітчизняна практика трансформації адміністративно-територіального простору де-факто фокусує колізійні аспекти її здійснення, а саме:

- алогічність дат і номерів чинних розпоряджень Кабінету Міністрів України (далі КМУ) щодо затвердження перспективних планів формування територій громад Чернівецької та За-

карпатської областей: від 06.05.2020 № 595-р по Чернівецькій обл. [15] та від 13.05.2020 № 572-р по Закарпатській обл. [16];

- ігнорування чинного на той час п. 4 Положення про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР, зокрема щодо утворення і ліквідації сільрад, встановлення і перенесення їх адміністративних центрів, встановлення і зміни меж сільрад [17];

- визнання в судовому порядку протиправним та нечинним розпорядження КМУ від 27.07.2020 № 624-р «Про затвердження перспективного плану формування територій громад Львівської області» в частині включення Малехівської територіальної громади Жовківського району Львівської області до Львівської територіальної громади з адміністративним центром у м. Львові» та розпорядження КМУ від 12.06.2020 № 718-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Львівської області» в частині включення Малехівської територіальної громади Жовківського району Львівської області до Львівської територіальної громади з адміністративним центром у м. Львові. Так, Верховний Суд України підтвердив попередні рішення судів першої інстанції та апеляції, якими визнано протиправними та скасовано означені розпорядження КМУ щодо включення Малехівської територіальної громади Жовківського району Львівської області до Львівської територіальної громади з адміністративним центром у м. Львові. Характерно, що Малехівська сільська рада надсилала голові Львівської обласної державної адміністрації та Прем'єр-міністру України листи від 16.04.2020 № 125/02-02 та від 15.04.2020 № 122/02-20, до яких долучила відповідні рішення сільських рад і просила врахувати думку громади та Мурованської об'єднаної територіальної громади передбачити у проекті перспективного плану формування територій громад Львівської області Малехівську сільську раду Жовківського району Львівської області (с. Малехів) в складі Мурованської об'єднаної територіальної громади Пустомитівського району Львівської області. Також ухвалою Львівського окружного адміністративного суду від 25.05.2020 у справі № 380/3143/20 заборонено Міністерству розвитку громад та територій вчиняти дії щодо проекту перспективного плану формування територій громад Львів-

ської області в частині Малехівської сільської ради Жовківського району Львівської області. Тож у Постанові Верховного Суду України, яка 31.12.2022 набрала законної сили та не підлягає оскарженню, чітко зазначено, що матеріалами справи № 640/14698/20 не підтверджено дотримання принципів добровільності, прозорості та відкритості процесу об'єднання [18], які встановлено чинним Законом України від 05.02.2015 № 157-VIII «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [19].

За подібних фактичних обставин ініційовано окремі судові позови щодо протиправного включення: до Львівської територіальної громади — Дублянською міською радою та Рясне-Руською сільською радою; до Яремчанської територіальної громади — Микуличинською сільською радою Яремчанської міської ради Івано-Франківської області.

Рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 14.12.2022 [20] скасовано розпорядження КМУ від 27.05.2020 № 624-р «Про затвердження перспективного плану формування територій громад Львівської області» в частині, яка стосується віднесення Модрицької територіальної громади Дрогобицького району Львівської області до спроможної Трускавецької територіальної громади, що також засвідчує системність ігнорування на підзаконному рівні встановлених законом принципів добровільності об'єднання територіальних громад, прозорості та відкритості цього процесу, зокрема у Карпатському регіоні.

Варто зауважити, що в Карпатському регіоні на підзаконному рівні уряд змінював перспективні плани формування територій громад в Івано-Франківській області — сім разів, у Чернівецькій — шість, у Львівській області — п'ять разів.

А з позиції оцінки впливу реформи децентралізації на формування Львівської агломерації (найбільшої в Карпатському регіоні) можна стверджувати таке:

- у процесі реформи децентралізації не реалізовано потенціал статусу адміністративного простору Львівської міської територіальної громади як форми адміністративно-територіальної інституалізації Львівської агломерації;

- в силу наявних судових рішень цілісність адміністративного простору Львівської міської територіальної громади як ядра Львівської агломерації де-юре є проблематичною.

Рис. 1. Геопросторова локалізація територій та меж територіальних громад Львівської агломерації
Джерело: Наведено авторами за [21].

Окремої уваги заслуговує знакова спроба інституалізації створення й функціонування Львівської агломерації як форми взаємодії та співробітництва між територіальними громадами на основі добровільності взаємних відносин, їх тривалості у часі та визначеності у просторі, консенсусного пошуку балансу інтересів і згуртованості місцевого самоврядування, внесок кожного учасника у спільний процес розвитку агломерації. У Стратегії розвитку Львівської агломерації на період до 2027 року [21], яка розроблена з ініціативи Львівської обласної військової адміністрації, зафіксовано, що під Львівською агломерацією мається на увазі сукупність 18 територіальних громад (рис. 1) загальною площею 3 596,8 км² та чисельністю населення

громад агломерації станом на 01.01.2022 — 1,05 млн осіб; а чинні закони України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» [22] і «Про співробітництво територіальних громад» [23] дають достатньо правових підстав для розвитку агломерації саме внаслідок добровільної горизонтальної співпраці самоврядних громад у рамках агломерації у різних форматах, як двосторонніх, так і багатосторонніх [21].

За відсутності чітких, законодавчо закріплених критеріїв визначення кола цих громад і меж агломерації розробниками цієї стратегії враховано: наявність межі громади з Львівською громадою або принаймні межі з однією з безпосередньо межуючих з нею громад; наявність тісних зв'язків між населеними пунктами у складі

цих громад на відстані приблизно 30 км навколо Львова, яке було підтверджено дослідженнями маятникової міграції і експертними оцінками; опис меж перспективного агломераційного розвитку в мікрореєоні у містобудівних документах, підготовлених у попередні періоди [21].

Зазначену Стратегію розроблено за підтримки Центру експертизи доброго врядування Ради Європи через Програму «Посилення доброго демократичного врядування і стійкості в Україні» спільно із залученими експертами Фонду розвитку місцевої демократії імені Єжи Регульського.

Однак ця Стратегія, яка вперше схвалена в Україні наприкінці 2023 р., не отримала належної підтримки у територіальних громадах як потенційних суб'єктів агломераційної співпраці — членів Місцевої асоціації органів місцевого самоврядування «Львівська агломерація» (далі Асоціація «Львівська агломерація»), й дотепер є лише 55,6 % територіальних громад (10 із 18).

Аналізування стану інституалізації агломераційного простору в рамках реалізації Стратегії розвитку Львівської агломерації станом на 01.01.2025 у Львівській області, за даними Головного управління Держгеокадастру, засвідчує таке (табл. 1):

1. У проєктних межах загальна площа Львівської агломерації становить 350 984,1 га, з них: сільськогосподарських угідь — 218 483,0 га; ріллі — 147 315,2 га; площа територій громад, які суміжні з ядром агломерації, — 230 309,6 га, або 65,6 % запроєктованої агломераційної території; площа територій громад, які не межують з ядром агломерації, — 120 674,7 га запроєктованої агломераційної території, або 34,4 %.

2. Рівень інституалізації проєктованого агломераційного простору становить 71,8 % (252 088,1 га). Із 12 територіальних громад, суміжних з ядром агломерації, лише шість громад (Львівська міська, Жовківська міська, Куликівська селищна, Новояричівська селищна, Давидівська сільська, Жовтанецька сільська) загальною площею 147 818,0 га зафіксували входження в агломераційний простір, що становить 42,1 % площі проєктованої агломерації, або 64,2 % зазначеної території, що суміжна з ядром агломерації. Такі територіальні громади, як Івано-Франківська селищна, Зимноводівська сільська, Мурованська сільська, Підберізцівська сільська, Сокільницька сільська, Солонківська сільська, займаючи 82 491,4 га, не під-

твердили свого інституційного входження в агломераційний простір, що становить 23,5 % усієї проєктованої агломераційної території, зокрема 35,8 % території, що суміжна з ядром агломерації.

3. Інституційне входження в агломераційний простір зареєстрували чотири з шести територіальних громад, що не межують з ядром агломерації: Бібрська міська, Городоцька міська, Пустомитівська міська, Великолюбінська селищна. Загальна площа агломерованої території цих чотирьох громад становить 104 270,1 га — 29,7 % площі проєктованої агломерації, або 86,4 % території, що не суміжна з ядром агломерації.

Тому є підстави стверджувати, що рівень інституалізації агломераційного простору фактично у 1,35 раза є вищим саме у громадах Львівської агломерації, територія яких не межує з ядром агломерації, а реальний стан легітимації агломераційного простору територіальними громадами де-факто фокусує просторову роз'єднаність Львівської агломерації.

Так, видимим анклавом у Львівській агломерації є територія Мурованської сільської громади. Через зволікання з легітимацією власного входження Зимноводівською, Оброшинською, Сокільницькою, Солонківською сільськими територіальними громадами в Львівську агломерацію, їхні території постають як ілюстрація напіванклавного роз'єднання агломераційного простору.

Крім того, Солонківська територіальна громада, суміжна з ядром агломерації, де-факто також відокремлює від агломераційного простору територію Бібрської міської територіальної громади, яка де-юре є одним із правосуб'єктів Львівської агломерації (див. рис. 1).

Аналізуючи за наявними даними демографічний зріз Львівської агломерації та інституційні аспекти легітимації її функціонування, зауважимо таке (табл. 2).

1. У проєктних межах Львівської агломерації чисельність наявного населення за статистичними даними станом на 01.01.2022 становить 1 050 865 осіб, а в частині агломераційного простору, сформованого територіями територіальних громад, суміжних з ядром агломерації, — 951 105 осіб (90,5 %).

2. Із входженням у Львівську агломерацію 10 територіальних громад у статусі членів Асоціації «Львівська агломерація» чисельність наявного населення в її фактичних межах становить

Таблиця 1. Інституалізація агломераційного простору в рамках реалізації Стратегії розвитку Львівської агломерації на період до 2027 р.

Назва територіальної громади	Територія громади, га			Територія громади за суміжністю з ядром агломерації, га		Інституалізація території громади в агломераційному просторі, га	
	Усього	у т. ч.					
		с. г. угідь	ріллі	суміжна	не суміжна	суміжної	не суміжної
Львівська міська	31 283,9	10 245,6	5 834,2	31 283,9	×	31 283,9	×
Бібрська міська	43 733,2	25 296,4	15 737,3	×	43 733,2	×	43 733,2
Городоцька міська	37 702,7	29 657,0	21 031,4	×	37 702,7	×	37 702,7
Жовківська міська	45 431,0	26 872,5	17 482,6	45 431,0	×	45 431,0	×
Пустомитівська міська	9 580,5	7 128,1	5 123,2	×	9 580,5	×	9 580,5
Великолюбінська селищна	13 253,7	9 867,8	6 404,8	×	13 253,7	×	13 253,7
Івано-Франківська селищна	42 060,6	13 213,9	6 899,7	42 060,6	×	0	×
Куликівська селищна	11 403,7	10 028,3	8 039,8	11 403,7	×	11 403,7	×
Новояричівська селищна	22 014,4	16 962,9	11 488,1	22 014,4	×	22 014,4	×
Щирецька селищна	11 372,0	9 590,3	6 910,0	×	11 372,0	×	0
Давидівська сільська	22 641,7	15 417,9	11 371,2	22 641,7	×	22 641,7	×
Жовтанецька сільська	15 043,3	12 162,5	8 684,8	15 043,3	×	15 043,3	×
Зимноводівська сільська	3 153,3	2 231,3	1 529,2	3 153,3	×	0	×
Мурованська сільська	4 241,6	3 185,0	2 079,8	4 241,6	×	0	×
Оброшинська сільська	5 032,6	3 119,6	1 956,6	×	5 032,6	×	0
Підберізцівська сільська	12 455,1	10 233,1	6 924,7	12 455,1	×	0	×
Сокільницька сільська	3 249,0	2 423,0	1 994,7	3 249,0	×	0	×
Солонківська сільська	17 331,8	10 747,8	7 823,1	17 331,8	×	0	×
Разом	350 984,1	218 383,0	147 315,2	230 309,4	120 674,7	147 818,0	104 270,1
у т. ч. агромеровано	252 088,1	163 639,0	111 197,4	147 818,0	104 270,1	147 818,0	104 270,1
Разом у %	100,0	62,2	42,0	65,6	34,4	42,1/64,2	29,7/86,4
у т. ч. агромеровано	71,8	46,6/74,9	31,7/75,5	42,1/64,2	29,7/86,4	42,1/64,2	29,7/86,4

Джерело: складено та розраховано авторами за [24] — Форма 6-зем станом на 01.01.2016. Інформація Головного управління Держгеокадастру в Львівській області. URL: <https://lvivska.land.gov.ua/>

952 923 осіб, тобто 90,7 % чисельності передбачуваної в проєктованому агломераційному просторі. А в тих громадах Асоціації «Львівська агломерація», території яких де-факто суміжні з ядром агломерації, числиться 872 477 осіб, що становить 83,0 % населення проєктованого агломераційного простору загалом, або 91,7 % чисельності наявного населення територіальних громад, суміжних з ядром агломерації зокрема.

3. Загалом поза межами Львівської агломерації де-юре залишилися 97 942 осіб (9,3 %), з них у територіальних громадах, суміжних з ядром агломерації, що не увійшли до Асоціації «Львівська агломерація», чисельність наявного населення становить 78 658 осіб. Тобто 8,3 % населення громад, суміжних з ядром агломерації, займаю-

чи де-факто 35,8 % суміжної території, залишились поза межами Львівської агломерації, що вказує на істотне звуження такими територіальними громадами перспективи агломераційного співробітництва щодо забезпечення збалансованого просторового розвитку в рамках Львівської агломерації, її територіальної та соціально економічної згуртованості.

4. Легітимними суб'єктами Львівської агломерації досі не зареєстровано жодної угоди як з часу затвердження Стратегії розвитку Львівської агломерації на період до 2027 р. (24.11.2023), так і з дати заснування Асоціації «Львівська агломерація» (23.05.2024). Масштаби агломераційної співпраці територіальних громад Львівської агломерації є вкрай мізерними: у Реєстрі

Таблиця 2. Інституалізація правосуб'єктності територіальних громад в агломераційному просторі Львівської агломерації станом на 01.01.2025

Назва територіальної громади	Наявне населення територіальної громади у проектних межах агломерації, осіб		Наявне населення територіальної громади як правосуб'єкта Асоціації «Львівська агломерація», осіб		Легітимація взаємодії суб'єктів Асоціації «Львівська агломерація» в Реєстрі договорів про співробітництво територіальних громад, номер і дата договору
	Усього	Довідково: як суміжній з ядром агломерації	Усього	Довідково: як суміжній з ядром агломерації	
Львівська міська	777 234	777 234	777 234	777 234	№ 969 від 25.07.2023 * з Бібрською м/р
Бібрська міська	16 594	×	16 594	×	×
Городоцька міська	39 326	×	39 326	×	×
Жовківська міська	34 431	34 431	34 431	34 431	№ 738 від 13.09.2021 * з Куликівською сел/р
Пустомитівська міська	15 121	×	15 121	×	№ 773 від 15.12.2021 * з Давидівською с/р Щирецькою сел/р Зимноводівською с/р Мурованською с/р Сокільницькою с/р Оброшинською с/р Підберізіцьською с/р
Великолюбінська селищна	9 435	×	9 435	×	№ 790 від 11.01.2022 * з Давидівською с/р Щирецькою сел/р Зимноводівською с/р Мурованською с/р Сокільницькою с/р Оброшинською с/р Підберізіцьською с/р Солонківською с/р
Івано-Франківська селищна	19 582	19 582	—	—	—
Куликівська селищна	11 604	11 604	11 604	11 604	+
Новояричівська селищна	18 475	18 475	18 475	18 475	+
Щирецька селищна	11 655	×	—	×	×
Давидівська сільська	20 615	20 615	20 615	20 615	—
Жовтанецька сільська	10 088	10 088	10 088	10 088	№ 830 від 22.02. 2022 * з Кам'янка-Бузькою м/р
Зимноводівська сільська	19 577	19 577	—	—	+
Мурованська сільська	9 572	9 572	—	—	№ 1165 від 03.12.2024 * з Великобичівською с/р Закарпатської обл.
Оброшинська сільська	7 629	×	—	×	×
Підберізіцька сільська	8 171	8 171	—	—	№ 744 від 04.10.2021 * з Мурованською с/р
Сокільницька сільська	8 416	8 416	—	—	—
Солонківська сільська	13 340	13 340	—	—	—
Разом	1 050 865	951 105	952 923	872 447	7/4
у т. ч. у %	100,0	90,5	90,7	83,0/91,7	×

* — зареєстровано до створення Асоціації ОМС «Львівська агломерація» (24.04.2024).

Джерело: складено авторами за [25, 26].

договорів про співробітництво територіальних громад значиться усього чотири договори між територіальними громадами як легітимними суб'єктами агломерації. Єдиною угодою з боку Львівської територіальної громади як ядра Львівської агломерації є зареєстрований з Бібрською міською радою договір про співробітництво у сфері освіти у формі спільного фінансування (утримання) комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр Личаківського району м. Львова» (від 25.07.2023 № 969 (див. табл. 2)). А ще три угоди двома іншими суб'єктами Львівської агломерації зареєстровано так само до затвердження її Стратегії розвитку, зокрема Жовківською міською радою (від 13.09.2021 № 738), Пустомитівською міською радою (від 15.12.2021 № 793, від 11.01.2022 № 790). Водночас по одній угоді співпраці зафіксували Жовтанецька, Підберізіцівська та Мурованська сільські ради, але як потенційні суб'єкти Львівської агломерації де-факто дотепер залишаються поза межами легітимованого агломераційного простору.

На основі проведеного аналізу доводиться констатувати, що очікування ефективного використання природних, трудових, фінансових ресурсів і збалансованого просторового розвитку території мікрорегіону Львівська агломерація саме шляхом добровільної горизонтальної співпраці самоврядних громад у різних форматах на основі чинних Законів України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» [22] і «Про співробітництво територіальних громад» [23] поки-що не справджуються.

Роз'єднаність агломераційного простору, істотне звуження проектної території агломерації на 98 896,0 га (28,2 %), а також наявність поза її фактичними межами 97 942 осіб (9,3 %) є ознаками стагнації формування Львівської агломерації. Прикметно, що звуження території агломерації відбулось передусім за рахунок територіальних громад, суміжних з ядром агломерації 82 491,4 га (35,8 %), де перебуває 78 628 осіб цих громад (8,3 %).

У процесі легітимації Львівської агломерації на основі добровільного міжмуніципального співробітництва її агломераційний простір постає істотно звуженим як територіальним форматом цієї співпраці між суб'єктами агломерації, так і структурою зафіксованих спільних інтересів. Дотепер жодне із 24 завдань, сформульованих у затвердженій Стратегії розвитку Львівської агломерації на період до 2027 р., не постало

предметом окремої зареєстрованої угоди про співробітництво, а в стратегіях розвитку територіальних громад не виокремлено перспектив реалізації спільних проєктів і завдань, окреслених у цій Стратегії. Стартовий досвід неформального налагодження в умовах воєнного стану функціонування Львівської агломерації в контексті формування спільної локальної ідентичності та реальної соціальної згуртованості шляхом щорічного проведення традиційних краєзнавчих одноденних літніх таборів школярів за безпосередньої організаційної участі територіальних громад помітно фокусує наявну фрагментацію та зтяжний характер подальшого становлення агломерації, загрозу стагнації її функціонування загалом. Очевидною є відсутність достатнього взаєморозуміння суб'єктів агломерації у розробці та реалізації зазначеної Стратегії, а також у розробці та реалізації стратегій розвитку територіальних громад, що входять до проєктного простору Львівської агломерації.

Варто враховувати, що жодна територіальна громада не може змусити іншу територіальну громаду укласти договір про співробітництво, а законодавство України не надає територіальним громадам права оскаржувати таку відмову в іншому органі влади чи судовому порядку.

Необхідно підкреслити, що згідно з п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» термін «співробітництво територіальних громад» трактується як відносини між двома або більше територіальними громадами, що здійснюються на договірних засадах у визначених цим Законом формах з метою забезпечення соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі *спільних інтересів та цілей* (виділення наше. — авт.), ефективного виконання органами місцевого самоврядування визначених законом повноважень, а ч. 2 ст. 3 цього Закону обумовлено, що співробітництво здійснюється у сферах спільних інтересів територіальних громад у межах повноважень відповідних органів місцевого самоврядування (сільські, селищні та міські ради), якщо інше не передбачено законом. Варто також зауважити, що в законопроекті від 17.07.2024 № 11412 «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку співробітництва територіальних громад» [27]. Запропоновано імплементувати утворення агломерації

саме як нову форму співробітництва територіальних громад у порядку, встановленому законом. Але де-факто немає закону, який регламентує утворення агломерацій, а розробники законопроекту практично не розглядають агломерації як об'єкт геопросторової дійсності та просторового планування в рамках територіально орієнтованого підходу сучасної політики регіонального розвитку.

Істотною прогалиною Закону України «Про співробітництво територіальних громад», а також Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [28] є відсутність механізму реалізації ч. 4 ст. 140 Конституції України [29]. Згідно з цією конституційною нормою органами місцевого самоврядування, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради. Також Конституція України (ч. 2 ст. 142) передбачає можливість об'єднання територіальними громадами сіл, селищ, міст на договірних засадах об'єктів комунальної власності, а також коштів бюджетів для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ; створення для цього відповідних органів і служб. Натомість у Законі України «Про співробітництво територіальних громад» реалізацію спільних інтересів зведено винятково до формату горизонтальної добровільної співпраці територіальних громад, а конституційні приписи щодо повноважень районних та обласних рад у цій сфері залишено поза увагою. Водночас у цьому Законі відсутній механізм реалізації спільних інтересів у випадках відмови територіальної громади від співробітництва або коли сторони договору не дійдуть згоди, що апіорі зумовлює ризик стагнації утворення та функціонування агломерацій.

Дотепер жодним законом не унормовано дефініцій «спільні інтереси територіальних громад», «сфера спільних інтересів територіальних громад»; не визначено уніфікованого переліку спільних інтересів територіальних громад, які власне належить представляти районним та обласним радам, а також механізму реалізації спільних інтересів на відповідному надмуніципальному рівні — районному чи обласному; не врегульовано запровадження адміністративної процедури виокремлення та реалізації спільних інтересів як делегованих повноважень територіальних громад.

Отже, чинне законодавство України у сфері місцевого самоврядування потребує приведення у відповідність до конституційних норм стосовно реалізації спільних інтересів територіальних громад загалом, що постають платформою сучасної інституалізації та територіально-просторового функціонування агломерацій в Україні зокрема.

На нашу думку, спільними інтересами територіальних громад, які варто законодавчо виокремити як предмет реалізації районними та обласними радами, зокрема в межах агломерацій, можуть бути такі:

- дієвість збалансованого регулювання містобудівної діяльності на основі врахуванням безпекових умов функціонування агломерацій та забезпечення комплексного розвитку агломераційного простору;
- стійкий розвиток транспортної інфраструктури та сполучення в межах агломерації;
- забезпечення функціональності механізмів реалізації житлово-комунальних потреб (забезпечення водопостачання і водовідведення; управління системою поводження з твердими побутовими відходами; резервування територій для розміщення полігонів промислових і побутових відходів, для влаштування кладовищ);
- підтримка якісного функціонування системи охорони здоров'я в межах госпітальних округів та агломерації;
- координація здійснення спільних заходів щодо охорони довкілля, поступового соціально справедливого переходу до кліматичної нейтральності;
- забезпечення постійного та якісного моніторингу реалізації заходів щодо попередження надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійних лих, катастроф, великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо);
- урегулювання механізмів повноцінного вирішення всіх питань, щодо яких між територіальними громадами відсутній консенсус.

Доводиться враховувати, що в умовах воєнного стану є гіпотетичною можливість імплементації практики ЄС щодо виокремлення агломераційного простору на основі статистичних даних за кожним «пікселем» території розміром 1 км², які формуються та оновлюються відповідно до переписів населення.

Однак з огляду на проєвропейський досвід розробки Стратегії розвитку Львівської агло-

мерації, доцільно зафіксувати на законодавчому рівні ініціювання обласними військовими (державними) адміністраціями або обласними радами розробку проєктів таких Стратегії розвитку агломерацій з визначенням меж агломерації на основі власного алгоритму ідентифікації реальної приналежності територіальних громад сіл, селищ, міст до агломераційного простору.

Очевидно також, що для усунення означених вище юридичних колізій об'єднання територіальних громад та наявних недоліків просторової трансформації адміністративно-територіальних одиниць постає як неминучий наступний етап реформи децентралізації — корегування адміністративно-територіального устрою на законодавчому рівні.

На сьогодні основою врегулювання цих проблем є пріоритетність імплементації саме законодавчого підходу, позаяк відповідно до п. 7¹ Перехідних положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [28] КМУ визначає адміністративні центри територіальних громад і затверджує території територіальних громад виключно до ухвалення закону про адміністративно-територіальний устрій. З 26.01.2024 набув чинності Закон України від 28.07.2023 № 3285-IX «Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України» [30]. Проте цим Законом не визначені алгоритм утворення, ліквідації, виходу із територіальних громад, їх найменування та перейменування, встановлення і зміни меж територій територіальних громад, хоча предметом регулювання цього Закону є також регламентація імплементації Кодифікатора адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад (п. 6 «Прикінцевих та перехідних положень»). Водночас в умовах набуття чинності зазначеного Закону не передбачено пролонгації повноважень уряду щодо визначення адміністративних центрів територіальних громад і затвердження територій територіальних громад.

Отже, саме в рамках одноразової корекції адміністративно-територіального устрою на законодавчому рівні реальним шансом інституалізації статусу агломерацій, зокрема в умовах воєнного стану, можна розглядати в короткостроковій перспективі об'єднання потенційних суб'єктів агломерацій в окремі адмініст-

ративно-територіальні утворення за такими можливими варіантами:

- об'єднання потенційних суб'єктів агломерації навколо її ядра з утворенням агломерації у статусі адміністративно-територіального району з виокремленням положеннями Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» конкретних повноважень районного органу управління агломерацією та забезпечення балансу інтересів у межах агломерації, зокрема: стратегічного, просторового та бюджетного планування розвитку агломерації, а також дієвого вирішення винятково спільних проблем її функціонування на основі фіксації переліку спільних інтересів територіальних громад;

- об'єднання потенційних суб'єктів агломерації в єдину територіальну громаду як повноважного суб'єкта управління в її межах.

У процесі такої корекції є унікальна можливість диверсифікованого просторового виокремлення агломерацій та легітимації їх правособ'єктності як окремого адміністративного району з власною назвою такої агломерації, межі якого визначаються зовнішніми межами територій територіальних громад, що формують агломераційний простір, а також як окремої територіальної громади в межах цілісного агломераційного простору з власною назвою такої агломерації.

Обидва варіанти є доволі жорсткими, але перманентність реалій воєнних загроз з боку російської федерації позбавляє Україну можливості еволюційно довготривалого налагодження механізму функціонування агломерацій (наприклад, 33 роки для Регіону Ганновер) винятково на основі чинного законодавства, що окреслює взаємодію та співробітництво громад. А їх форсована конструктивна імплементація сприятиме підвищенню організаційної, адміністративної та фінансової спроможності територіальних громад як в умовах війни, так і повоєнної відбудови; оновленню державної регіональної політики та здійсненню процесу відновлення України; залученню ресурсів ЄС в межах програми *Ukraine Facility*.

Висновки. У процесі реформи децентралізації не відбулось належної інституалізації агломерацій, які склались де-факто, зокрема Львівської агломерації. Позитивним результатом десятилітніх спорадичних спроб урегулювати на підзаконному рівні проблему інституційно-правового забезпечення розвитку агломерацій є чіт-

ке визнання необхідності створення законодавчої основи функціонування та розвитку агломерацій у контексті широкого формату цілей і завдань державної регіональної політики.

З позиції реалізації конституційних приписів очевидно є необхідність внесення змін до Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про співробітництво територіальних громад» щодо виокремлення та реалізації спільних інтересів територіальних громад як на муніципальному рівні, так і на рівні районних, обласних рад.

На тлі колізійних аспектів вітчизняної трансформації адміністративно-територіального простору та специфіки судової практики у цій сфері постає необхідність одноразової корекції адміністративно-територіального устрою на законодавчому рівні. До того ж на основі диверсифікованого індивідуального підходу доцільно одночасно здійснити легітимацію статусу агломерацій, їх правосуб'єктності. Положеннями закону варто визначити такі вірогідні варіанти інституалізації агломерацій: об'єднання потенційних суб'єктів агломерації навколо її ядра з утворенням агломерації з власною назвою в статусі адміністративно-територіального району, межі якого визначаються зовнішніми межами територій територіальних громад,

що формують агломераційний простір; об'єднання потенційних суб'єктів агломерації в єдину територіальну громаду як повноважного суб'єкта управління в межах цілісного агломераційного простору з власною назвою такої агломерації.

Це забезпечить диверсифікованість та істотне поліпшення інституційного впливу на розвиток агломераційних процесів у державі загалом, сприятиме дієвості розв'язання проблем управління агломерациями та розвитку співробітництва територіальних громад в умовах реалізації реформи децентралізації зокрема. Під впливом новітніх безпекових загроз в Європі відбувається інтенсивне формування автономної системи європейської безпеки, в якій Україні відводиться ключова роль, тож варто очікувати належну підтримку з боку європейських країн подальших змін щодо конструктивного оновлення системи місцевого самоврядування та управління регіональним розвитком, зокрема в контексті дієвості європейської політики згуртованості територій.

Статтю підготовлено в рамках виконання НДР «Інституційні інструменти розвитку агломерацій в умовах війни та повоєнного відновлення України (на прикладі Карпатського регіону)», державний реєстраційний номер НДР 0124U001157.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дронова О.Л., Лис Я.С. Управління міськими агломерациями: європейський досвід для реформ в Україні. *Український географічний журнал*. 2016. № 1. С. 47—52. <https://doi.org/10.15407/ugz2016.01.047>
2. Бодрова І.І. Проблеми законодавчого визначення статусу міських агломерацій в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. 2017. Вип. 34. С. 12—25. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16448/1/34.pdf> (дата звернення: 24.01.2025).
3. Борщевський В.В., Дацків Р.М., Стецько Я.О. Перспективи розвитку агломерацій у повоєнній економіці України: інституційний контекст. *Регіональна економіка*. 2024. № 3 (113). С. 52—61. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-3-4>
4. Їжак О.І. Щодо унормування функціонування міських агломерацій. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2021. 13 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/miski-aglomeratsii1.pdf> (дата звернення: 24.01.2025).
5. Теорія і практика управління розвитком міських агломерацій / за ред. В.А. Устименка. Харків: Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. 209 с.
6. Економіко-правові проблеми розвитку великих міст та агломерацій в Україні / за ред. В.А. Устименка. Харків: НТМТ, 2015. 247 с.
7. Тарасевич О.В. Регулювання ринку праці в умовах соціально економічного розвитку міських агломерацій в Україні. *Економіка та право*. 2015. № 3 (42). С. 106—114.
8. Інституційні проблеми та виклики функціонування агломерацій в Україні: наукова доповідь / НАН України; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів, 2025. 75 с.
9. Директива 2008/50/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_950#Text (дата звернення: 12.02.2025).
10. Жук П.В., Сірик З.О. Реформа децентралізації та питання управління агломерациями в Україні. *Регіональна економіка*. 2023. № 2 (108). С. 34—40. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-2-3>

11. Чувікіна Н. Аналіз зарубіжного досвіду управління розвитком міських агломерацій. *Схід*. 2015. № 5 (137). С. 95—99. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5\(137\).51071](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5(137).51071)
12. Прибс А. Формування та діяльність регіону Ганновер (Німеччина). *Перший міжнародний форум агломерацій в Україні «Співпраця громад задля сталого розвитку України»*. Львів. 18 жовт. 2024 р. URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1490/AXEL_PRIEBS_The_formation_and_operation_of_the_Hannover_Region.pdf (дата звернення: 12.02.2025).
13. Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 № 940. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#n2> (дата звернення: 12.02.2025).
14. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.02.2025).
15. Про затвердження перспективного плану формування територій громад Чернівецької області: розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.05.2020 № 595-р. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-2020-%D1%80#n9> (дата звернення: 20.02.2025).
16. Про затвердження перспективного плану формування територій громад Закарпатської області: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.05.2020 № 572-р. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/572-2020-%D1%80#n8> (дата звернення: 20.02.2025).
17. Положення про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 12.03.1981 № 1654-X. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1654-10#Text> (дата звернення: 22.02.2025).
18. Постанова Верховного Суду України у справі № 640/14698/20 від 31 жовтня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107036461> (дата звернення: 20.02.2025).
19. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 24.02.2025).
20. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 14 грудня 2022 р., справа № 640/14696/20. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4696805-22#Text> (дата звернення: 24.02.2025).
21. Стратегія розвитку Львівської агломерації на період до 2027 року: затверджено розпорядженням начальника Львівської обласної військової адміністрації від 1 грудня 2023 р. № 1156/0/5-23ВА. *Офіційна вебсторінка Львівської обласної військової адміністрації*. URL: <https://loda.gov.ua/documents/87308> (дата звернення: 23.02.2025).
22. Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України від 16.04.2009 № 1275-VI. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-17#Text> (дата звернення: 23.02.2025).
23. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 23.02.2025).
24. Форма 6-зем станом на 1 січня 2016 р. *Офіційний сайт Головного управління Держгеокадастру у Львівській області*. URL: <https://lvivska.land.gov.ua/> (дата звернення: 23.02.2025).
25. Чисельність наявного населення на 1 січня 2022 року: статистичний збірник. Державна служба статистики України. 2019. *Офіційний сайт Державної служби статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.02.2025).
26. Реєстр Договорів про співробітництво територіальних громад (станом на 28.02.2025). *Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України*. URL: <https://mtu.gov.ua/content/reestr-dogovoriv-pro-spirovitnictvo-teritorialnih-gromad.html> (дата звернення: 28.02.2025).
27. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку співробітництва територіальних громад: проект Закону України від 17.07.2024, реєстр. № 11412. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44564> (дата звернення: 28.02.2025).
28. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 02.05.1997 № 280/97-ВР. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.03.2025).
29. Конституція України. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.03.2025).
30. Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України: Закон України від 28.07.2023 № 3285-IX. *Офіційний вебпортал Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

Надійшла 12.03.2025

REFERENCES

1. Dronova O.L., Lys Ya.S. Upravlinnya miskymy ahlomeratsiyamy: yevropeyskyy dosvid dlya reform v Ukraini. *Ukrayinskyy heohrafichnyy zhurnal*. 2016. No. 1. P. 47-52. <https://doi.org/10.15407/ugz2016.01.047> [in Ukrainian].
2. Bodrova I.I. Problemy zakonodavchoho vyznachennya statusu miskyykh ahlomeratsiy v Ukraini. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovryaduvannya*: zb. nauk. pr. 2017. Vyp. 34. P. 12-25. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16448/1/34.pdf> [in Ukrainian].
3. Borshchevskyy V.V., Datskiv R.M., Stetsko Ya.O. Perspektyvy rozvytku ahlomeratsiy u povoyenniy ekonomitsi Ukrainy: instytutsiynny kontekst. *Rehionalna ekonomika*. 2024. No. 3 (113). P. 52-61. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-3-4> [in Ukrainian].
4. Yizhak O.I. Shchodo unormuvannya funktsionuvannya miskyykh ahlomeratsiy. Kyiv: NISD. 2021. 13 p. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/miski-aglomeratsii1.pdf> [in Ukrainian].
5. Teoriia i praktyka upravlinnia rozvytkom miskyykh ahlomeratsiy / za red. V.A. Ustymenka. Kharkiv: Vodnyi spektr Dzhi-Em-Pi, 2017. 209 p. [in Ukrainian].
6. Ekonomiko-pravovi problemy rozvytku velykykh mist ta ahlomeratsiy v Ukraini / za red. V.A. Ustymenka. Kharkiv: NTMT, 2015. 247 p. [in Ukrainian].
7. Tarasevych O.V. Rehuliuвання rynku pratsi v umovakh sotsialno ekonomichnoho rozvytku miskyykh ahlomeratsiy v Ukraini. *Ekonomika ta pravo*. 2015. No. 3 (42). P. 106-114 [in Ukrainian].
8. Instytutsiynni problemy ta vyklyky funktsionuvannya ahlomeratsiy v Ukraini: naukova dopovid / NAN Ukrainy. DU "Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M.I. Dolishnoho NAN Ukrainy"; nauk. redaktor M.I. Melnyk. Lviv, 2025. 75 p.
9. Dyrektyva 2008/50/YES Yevropeyskoho Parlamentu ta Rady vid 21 travnya 2008 roku pro yakist atmosferneho povitrya ta chystishe povitrya dlya Yevropy. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_950#Text [in Ukrainian].
10. Zhuk P.V., Siryk Z.O. Reforma detsentralizatsiyi ta pytannya upravlinnya ahlomeratsiyamy v Ukraini. *Rehionalna ekonomika*. 2023. No. 2 (108). P. 34-40. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-2-3> [in Ukrainian].
11. Chuvikina N. Analiz zarubizhnogo dosvidu upravlinnya rozvytkom miskyykh ahlomeratsiy. *Skhid*. 2015. No. 5 (137). P. 95-99. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5\(137\).51071](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.5(137).51071) [in Ukrainian].
12. Pribs A. Formuvannya ta diyalnist rehionu Hannover (Nimechchyna). *Pershyy mizhnarodnyy forum ahlomeratsiy v Ukraini "Spivpratsya hromad zadlya staloho rozvytku Ukrainy"*. Lviv. 18 zhovt. 2024 r. URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1490/AXEL_PRIEBS_The_formation_and_operation_of_the_Hannover_Region.pdf [in Ukrainian].
13. Pro vnesennya zmin do Derzhavnoyi stratehiyi rehionalnoho rozvytku na 2021—2027 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13.08.2024 No. 940. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#n2> [in Ukrainian].
14. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi stratehiyi rehionalnoho rozvytku na 2021—2027 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.08.2020 No. 695. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
15. Pro zatverdzhennya perspektynoho planu formuvannya terytoriy hromad Chernivetskoyi oblasti: rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06.05.2020 No. 595-r. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-2020-%D1%80#n9> [in Ukrainian].
16. Pro zatverdzhennya perspektynoho planu formuvannya terytoriy hromad Zakarpatskoyi oblasti: rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13.05.2020 No. 572-r. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/572-2020-%D1%80#n8> [in Ukrainian].
17. Polozhennya pro porядok vyrishennya pytan administratyvno-terytorialnoho ustroyu Ukrayinskoyi RSR: Ukaz Prezydiyi Verkhovnoyi Rady Ukrayinskoyi RSR vid 12.03.1981 No. 1654-X. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1654-10#Text> [in Ukrainian].
18. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy u spravi No. 640/14698/20 vid 31 zhovtnya 2022 r. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107036461> [in Ukrainian].
19. Pro dobrovilne ob'yednannya terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 05.02.2015 No. 157-VIII. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> [in Ukrainian].
20. Rishennya Okruzhnoho administratyvnoho sudu mista Kyieva vid 14 hrudnya 2022 r., sprava No. 640/14696/20. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4696805-22#Text> [in Ukrainian].
21. Stratehiya rozvytku Lvivskoyi ahlomeratsiyi na period do 2027 roku: zatverdzheno rozporядzhenniam nachalnyka Lvivskoyi oblasnoyi viyskovoyi administratsiyi vid 01.12.2023 No. 1156/0/5-23VA. *Ofitsiina vebstorinka Lvivskoi oblasnoi viiskovoi administratsii*. URL: <https://loda.gov.ua/documents/87308> [in Ukrainian].
22. Pro asotsiatsiyi orhaniv mistsevoho samovryaduvannya: Zakon Ukrainy vid 16.04.2009 No. 1275-VI. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-17#Text> [in Ukrainian].
23. Pro spivrobitnytstvo terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 17.06.2014 No. 1508-VII. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> [in Ukrainian].
24. Forma 6-zem stanom na 1 sichnya 2016 r. *Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia Derzhheokadastru u Lvivskii oblasti*. URL: <https://lvivska.land.gov.ua/> [in Ukrainian].

25. Chyselnist nayavnoho naselennya na 1 sichnya 2022 roku: statystychnyy zbirnyk. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. 2019. *Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
26. Reyestr Dohovoriv pro spivrobitnytstvo terytorialnykh hromad (stanom na 28.02.2025). *Ofitsiyniy sait Ministerstva rozvytku hromad ta terytoriy Ukrainy*. URL: <https://mtu.gov.ua/content/reestr-dogovoriv-pro-spivrobitnictvo-teritorialnih-gromad.html> [in Ukrainian].
27. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy shchodo rozvytku spivrobitnytstva terytorialnykh hromad: proekt Zakonu Ukrainy vid 17.07.2024, reyestr. No. 11412. *Ofitsiyniy vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44564> [in Ukrainian].
28. Pro mistseve samovryaduvannya v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 No. 280/97-VR. *Ofitsiyniy vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
29. Konstytutsiya Ukrainy. *Ofitsiyniy vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
30. Pro porядok vyrishennya okremykh pytan administratyvno-terytorialnoho ustroyu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.07.2023 No. 3285-IX. *Ofitsiyniy vebportal Verkhovnoi rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text> [in Ukrainian].

Received 12.03.2025

Mariana MELNYK,

Dr. Sci. (Econ.), Professor,

Head of the Spatial Development Department

State Institution "Institute of Regional Studies named after M.I. Dolishnyi of the National Academy of Sciences of Ukraine",

Lviv, Ukraine,

orcid.org/0000-0001-8869-8666

Ivan ZALUTSKIY,

PhD (Econ.), Associate Professor,

Leading Researcher, Department of Spatial Development,

State Institution "Institute of Regional Studies named after M.I. Dolishnyi of the National Academy of Sciences of Ukraine",

Lviv, Ukraine,

orcid.org/0000-0002-3652-1145

ENSURING INSTITUTIONALIZATION OF THE FUNCTIONING OF AGGLOMERATIONS IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION REFORM

The article is devoted to the problem of identifying approaches to the formation of institutional support for the development of agglomerations in the conditions of decentralization reform. It is determined that the European practice of gradually building and implementing a coordinated policy of administrative-territorial formations located within the agglomeration ensures the receipt of an agglomeration effect as an increase in the total potential of these formations. It is established that in Ukraine, the regulation of the legitimation and functioning of agglomerations, the formation of a system of their development, and monitoring as real objects of regional development is a permanent problem of the state regional policy. The institutional features and problematic aspects of the legitimation of the Lviv agglomeration are highlighted, as well as the real state of the legitimation of the agglomeration space by territorial communities in the context of the decentralization reform. It is proven that the platform for the modern institutionalization and functioning of agglomerations in Ukraine should be the alignment of legislative acts on the implementation of common interests of territorial communities with the participation of district and regional councils with constitutional norms. An approximate list of common interests of territorial communities is determined, which should be legislatively singled out as the subject of implementation by district and regional councils, in particular within the agglomerations. Diversified options for the legitimation of the status of agglomerations and their institutionalization at the legislative level within the framework of a one-time correction of the administrative-territorial structure are proposed.

Keywords: agglomerations, institutionalization of agglomerations, functioning of agglomerations, decentralization reform.